

JAN PATOČKA A STUDENTI PRAŽSKÉ FILOSOFIGICKÉ FAKULTY V ÚDOBÍ 1945-1949

JOSEF CIBULKA, Filozofický ústav SAV, Bratislava

Ve sborníku *Súčasná podoba filozofie a filozofovania na Slovensku* [1] v textu J. Siváka *K fenomenologickým výskumom na Slovensku* se nachází takováto formulace: "Po r. 1945 vysokoškolskí učitelia s nemarxistickou orientáciou na KU v Prahe ostávajú učiť v prostredí, ktoré je čím ďalej, tým viac marxizujúce. Poznačilo to i J. Patočku, ktorý vtedy prednášal dejiny antickej filozofie. Výsledok bude taký, že Patočka sa napokon prikloní k marxizmu (aj sa mu ujde obvinenie z oportunizmu. Toto obvinenie znova padne v r. 1982 počas jedného kolokvia konaného vo Viedni a venovaného filozofickému dielu J. Patočku. Konkrétne sa mu vytкло, že v 50-tych rokoch aj on akceptoval revolučnú terminológiu tej doby. Také obvinenie by malo však väčšiu váhu, keby sa opieralo o konkrétne Patočkovy záväzky či angažovanie, ktoré by bolo protichodné jeho filozofickému ideálu na jednej strane, a keby jeho autor mohol dokázať, že on by sa správal inak) a z marxizujúcich študentov sa stanú odborníci na fenomenológiu." ([1], 204).

Jako Patočkův žák¹ se ihned po přečtení Sivákova textu pouštím do četby svých poznámek o Patočkovi z let 1945-1949, abych objasnil právě citované souvislosti.

Patočkovým problémem v letech 1945-1949 i kdykoliv později nebylo to, že byl nemarxistickým učitelem Karlovy university, že měl akceptovat či odmítat "revoluční terminologii" té doby, že vedl diskuse se svými "marxizujícími" studenty.

Byl zvyklý už z třicátých let na to, že v Praze není pochopen nejen marxistickými kolegy, ale i v Praze převládajícími představiteli pozitivistické orientace. Z dopisů Ludwiga Landgrebeho, jenž v druhé polovině třicátých let působil v Praze, Husserlovi, je patrné, jak byl Jan Patočka roztrpčen, když po návratu ze studia u Husserla podával na Filosofické fakultě Karlovy university habilitační práci *Přirozený svět jako filozofický problém* a J. Král ji odmítal jako "nevědeckou". Husserl tehdy na radu Landgrebeho napsal J. B. Kozákovi, a tak docílil, aby byl Patočka vůbec v Praze habilitován ([2], 350 a n.).

Patočka sám píše, že "nedocházel k filosofii z dobových zájmů, z naléhavosti aktuálních problémů, také však ne pouze ze spekulativní vlohy - bylo to spíše hledání jakéhosi duchovního centra pro život, které se pak časem prohlubovalo při setkání s živějším prouděním evropského myšlení" ([3],.). V témže rozhovoru Patočka vysvětloval to, že po celé údobí 1945-49 neměl jedinou veřejnou přednášku o fenomenologii, že přednášel výlučně o antické (a pak i o novověké) filosofii. Pokládal za nezbytné pro

¹ Byl jsem Patočkovým posluchačem na Filosofické fakultě Karlovy university v letech 1945-1949 a i po svém odchodu z Prahy jsem si s J. Patočkou dopisoval. V údobí 1945-1948 jsem si dělal poznámky nejen z Patočkových přednášek, ale i z rozhovorů s ním i s jinými filozofy, kteří tehdy na pražské filosofické fakultě působili.

studenty, aby si doplnili své mezery ve všeobecném filosofickém vzdělání, vytvořené šesti léty války a uzavřením českých vysokých škol ([3], 596).

Teprve postupně jsem začínal chápat hlubší, nikde Patočkou explicitně neformulovaný smysl tohoto jeho tehdejšího učitelského výlučného soustředění k antické filosofii.² Fascinace antickými počátky filosofie vždy vytváří základy filosofického postoje ke světu, ať už jde o renesanční fascinaci antikou či o Heideggerův "návrat" k Anaximandroví a Herakleitovi. Vyjádřil to pregnantně Maurice Merleau-Ponty: "Moderní filosof je často funkcionářem a vždy spisovatelem... Filosofie, vložená do knih, přestává být výzvou k lidem... Abychom si znovu ujasnili neokleštěnou funkci filosofie, je třeba připomenout, že i filosofové-autoři, jež čteme a jimiž sami jsme, nikdy nepřestali vzhlížet jako ke svému učiteli k člověku, který nepsal, neučil, avšak obracel se k lidem, jež potkával na ulici... Sokrates říká svým soudcům: "Athéňané, já věřím tak, jak žádný z mých žalobců nevěří... Náboženství je ... pravdivé, avšak je to pravda, jakou ono samo nezná, je pravdivé v tom smyslu, jak je pojímá Sokrates, a nikoliv, jak ono pojímá sebe..." ([4], 26 a n.).

Zejména díky svému neustálému sepijetí s francouzskou filosofií Patočka senzi-bilně vnímal intenzitu levicových tendencí v tehdejší Evropě. Snažil se proto, aby i v podmínkách historicky dané polarizace společnosti spojovalo intelektuály obou rivalizujících proudů to, co se ztělesnilo u Sokrata: životní potřeba neustále rozvíjet specificky filosofické tázání.

Ve svých přednáškách o antické filosofii Patočka zviditelňoval, jak Platon nenechal vyhasnout napětí Sokratova tázání v zakotvení v anamnezi. Vycházel z Hegelova pojetí o aténskému soudu nad Sokratem - že aténská společnost ještě nemohla snést Sokratův postoj subjektivní reflexe - ale především zdůrazňoval, že ani Sokrates nemohl uznat své soudce jako exponenty vyšší obecnosti. Kdyby se před nimi pokořil, zastřel by ostří konfliktu mezi svým tázáním a mezi tehdejší aténskou společností. Neukázal by cestu k vyšší syntéze, ale zatemnil by ji.

Pak Patočka podněcoval přemýšlející studenty, aby si (ať si zvolí jakoukoliv politickou orientaci) uchovali specificky filosofický způsob tázání. Tak Patočkovu učitelské úsilí přispělo k tomu, že na pražské filosofické fakultě mezi studenty filosofie, sociologie, estetiky převažovali ti, kteří v jednotlivých konkrétních záležitostech života nepodléhali polarizaci na levíci a pravici.

V roce 1948 byli při poúnorových politických čistkách propouštěni z učitelské práce na fakultě vynikající osobnosti, jako Václav Černý, František Kovárna a jiní. Jak líčí ve svých vzpomínkách Václav Černý, aparát KSČ si hledal v těchto svých kampaních pomocníky i mezi studenty.³ Ale v případě Jana Patočky nebylo mezi levicovými studenty

² O fenomenologii fragmentárně přednášeli Václav Černý a J. B. Kozák. Já sám jsem četl (v roce 1947-48) dříve Eugena Finka než Patočkův *Přirozený svět*.

³ "Vstoupil jsem tedy jednoho dne do posluchárny svého semináře a z poloprázdných lavic se ke mně zdvihlo pár tuctů mladých tváří, třetina zděšených, třetina zahanbených, třetina zlo-myslně zvědavých: to koukáš, jak jsme ti to tu vyčistili! Řekl jsem rovnou do těch vítězoslavně rozjivených tváří, co si myslím o násili těch prověrek - a dokonce měl můj protest v jednom případě úspěch, výsledek prověrky Gustava Francla byl korigován a vyloučený se vrátil na fakul-tu." ([5], 379).

nikoho - kromě jednotlivců, spjatých s aparátem KSČ, kdo by se ostře nestavěl proti pověstem, že i Patočka by neměl na fakultě učit. Když se se strany těchto ojedinelých studentů sporadicky i veřejně problematizovalo, zda představitel "idealistické a buržoazní" filosofie docent Patočka nemá sdílet osud svých přátel Černého a Kovární⁴, opakovalo se to, co v případě nad Sokratem: soud nad Sokratem se přeměnil v soud filosofie nad obcí.

"Diskuse o Patočkovi" mezi studenty filosofie a příbuzných oborů probíhala za velmi nepříznivých okolností. Na konci prázdnin (1948) vydal jeden náš kolega, student filosofie, v deníku KSČ *Rudé právo* článek, podle něhož výbor našich poúnorových emigrantů, zasedající v USA, vyslal do Prahy atentátníka, aby v Praze zastřelil důstojníka STB. Členem tohoto výboru v USA měl být, dle kolegovy článku, i doc. Kovárna, oblíbený učitel estetiky na naší fakultě, přítel Václava Černého. Tak se touto záležitostí, vymykající se jakékoliv kontrole veřejnosti, vytvářela nálada, že nesmíme důvěřovat vlastním zkušenostem, vlastnímu morálnímu citění, že máme pokládat za svého nepřítele, koho nám úzká skupina kolegů, manipulovaná stranickými orgány, za nepřítele označí.⁵

Ale ani tato stupňovaná manipulace nezabránila vlně sympatií studentů pražské filosofické fakulty vůči Patočkovi.⁶

⁴ Dle mého deníku to bylo 24. 11. 1948.

⁵ Podle mých zvrubných poznámek na schůzi 24. 11. 1948 navzájem ostře polemizovali na jedné straně kolegové Nový, Krofta a já, podporování v rozličném stupni větší části studentů filosofie, kteří navrhovali zachránit Patočkovo další vyučování na fakultě, a na druhé straně malá skupina studentů, využívajících článku proti Kovárnovi, a označovala nás za "obhájce vrahů".

⁶ V roce 1949 jsem už dostal povolávací rozkaz k vojenské presentační službě, a když jsem jako voják navštěvoval Prahu, nenašel jsem už Patočku na fakultě, ale v Masarykově ústavu, kde právě jako pomocný zaměstnanec balil knihy. Mezi studenty filosofie vznikl tehdy iniciativní podnět jít brigádnicky Patočkovi pomoci při balení knih.

V Sivákově textu jsou určité biografické nepřesnosti, kupř. že jsem se z Prahy přestěhoval do Bratislavy. Z Prahy jsem se přestěhoval do různých brigádnických zaměstnání, jež jsem přerušil teprve v roce 1953, kdy jsem byl přijat za aspiranta dějin české filosofie na ČSAV. Moje školitelka prof. Popelová jež právě tehdy psala brožuru o Marxově dialektice, mi asi na rok umožnila, abych mohl místo práce na dějinách české filosofie studovat Marxův *Kapitál* jako optimum filosofické spekulativnosti, jež bylo v té době možné. Ale kandidátskou práci *Některé otázky dialektiky v Marxově Kapitálu* jsem obhájoval (v roce 1957) už opět jako lesní dělník na Šumavě. Teprve pozdě po této obhajobě jsem byl přijat za asistenta filosofie na dvou provinciálních vysokých školách technického zaměření. S Patočkou jsem si mohl už jen dopisovat a neměl jsem možnost pokračovat ve studiu fenomenologie.

Podotýkám ještě k Sivákovým formulacím o tématu "bezpředpokladovosti" v mých různých článcích ze šedesátých let: Tehdy jsem ještě dostatečně nebral v úvahu Husserlovu *Amsterodamskou přednášku* ani ta místa u Husserla, kde Husserl problematizuje celou svoji dosavadní "karteziánskou cestu" výstavby fenomenologie, svoji snahu vybudovat nejprve obecnou filosofickou pozici transcendentální dimenze. Tím, že takto Husserl vytýčil nový program pokusit se přímo v jednotlivých případech postihnout heraklitovský tok prožívání, otevřel novou dimensí problematiky filosofických předpokladů (srv. Hua VIII, s. 58, 127; rukopis *Reduktion auf die Primordialität*. In: Hua XV, 1973, s. 530, 535-6, 540; Asemissen, H. U.: *Strukturanalytische Probleme der Wahrnehmung in der Phänomenologie Husserl's*, Köln 1957; Biemel, W.: *Husserl's Enzyklopedia Artikel und Heidegger's Anmerkungen dazu*. In: *Tijdschrift voor Philosophie*, 1950, vol. XII, s. 246 a n.; Brokman, J. M.: *Phänomenologie und Ecologie*, Haag 1963, s. 138; Patočka, J.: *Epoché und Reduktion*. In: *„bewusst-sein, na počest G. Funkeho, Bonn 1975, s. 81 a n.*

Ke s. 204 Sivákova textu podotýkám, že jsem měl v diskusích šedesátých let vůči konkrétnímu rozpracování antropologického proudu obdobné výhrady, jaké tehdy výrazně formuloval Karel Michník.

Patočkovy diskuse o vztahu fenomenologického a dialektického přístupu. Z citací ze Sivákových formulací, jež jsme si uváděli úvodem, plyne, že Jan Patočka po roce 1945 podléhal non-filosofickým tlakům "marxizujících studentů". To však neodpovídá skutečnosti.

Patočkovy diskuse s kolegou Štemberou (byl to brentanovsky orientovaný student, jenž, pokud mi je známo, po vystudování ani dočasně nezískal možnost profesionálně vědecky pracovat), s kolegou Alexandrem Löwithem (emigroval v roce 1949 a působil jako fenomenologický filosof ve Francii) a se mnou byly diskusemi o imanentní problematice fenomenologické filosofie.

Studoval jsem postupně Husserlova *Logická zkoumání* a *Ideje k čiré fenomenologii* a Patočka nám nikdy neřekl, že vůbec napsal (v třicátých letech) knihu *Přirozený svět jako filosofický problém*. Teprve v posledním roce si ji Štembera někde vypůjčil a půjčil mi ji na několik dní. Na delší dobu mi půjčil Finkův text a jiný Finkův text mi půjčil Patočka.

Když jsem hlтал nejdůležitější myšlenky Patočkova "přirozeného světa", zaujala mě nejvíce Patočkova úvaha o Descartově úsilí a absolutním zdůvodnění poznání na základě subjektivní jistoty.

Patočka zde píše, že Descartes vytýčil postulát absolutního zdůvodnění veškerého vědění na základě subjektivní jistoty, ale současně brevi manu pojal toto najzazší založení vědění z hlediska matematické formy průkaznosti. Fundující základ, jež našel, interpretoval Descartes účelově tak, aby se hodil k interpretování toho vědění, které měl v držení už před těmito fundujícími úkony: vědění o Bohu, o duši, o světě. Takto Descartes, sotva zahlédl terén subjektivní sebejistoty, je nahradil něčím odlišným - specificky matematickou formou evidence.

Začal jsem psát disertační práci o Descartovi a o tom, že dimenze subjektivní sebejistoty je sama o sobě rozporná, že matematickým typem objektivní evidence se pouze extrémně projevuje napětí mezi aktuálním zakoušením a mezi jeho zprostředkujícím uchopením ([6], § 78). K "originální zakoušitelnosti" proniknu teprve tehdy, když vyloučím ze svého zakoušení vše, co svému zakoušení pouze předepisují svou interpretací tohoto zakoušení.⁷

Co Patočku dovádělo k přemýšlení o dialektice a marxismu, byl spíše jeho intenzivní zájem o vývoj filosofie ve Francii. Právě v letech 1945-1948 ve Francii kulminovala nečekaná fascinace Hegelem. Merleau-Ponty psal roku 1948: "Hegel je na počátku všeho toho, co bylo v posledním století vykonáno velikého - marxismus, Nietzsche, fenomenologie a německý existencialismus, psychoanalýza; je na začátku snahy o prozkoumání iracionálního a jeho integraci do rozšířeného rozumu." ([7], 109).

⁷ Teprve po více než 30 letech od odevzdání disertace děkanovi fakulty prof. J. B. Kozákovi se mi podařilo jako zaměstnanci bratislavské Universitní knihovny najít v Husserlových rukopisech (jež vyšly r. 1973) Husserlovy formulace, jež výrazně formulovaly předinterpretativní základ egologického zakoušení, kupř.: "Die transzendente reine Selbstfahrung ist die Erfahrung, in der ich mich selbst erfasse, und zwar so, dass ich dabei nichts zur Miterfassung und Setzung bringe, was nicht von mir untrennbar ist..." (E. Husserl, rukopis "Zum Begriff der Originalität") z let 1925-28). In: Husserliana XIV, Haag 1973, s. 382 a n.

Merleau-Ponty se tehdy snažil "vrátit k jejich hegelovskému původu ony nevědné koncepce, které se na něj snaží zapomenout". ([7], 109).

Ve své už citované inaugurační přednášce z roku 1953 Merleau-Ponty nabádá, abychom navázali na Marxovu snahu "zahlédnout v chodu věcí takovou logiku, jež jej neřídí zvenčí, nýbrž z něj jaksi vyzařuje". ([4], 36).⁸

Patočka ovšem v letech 1945-1948 ještě nedospěl k onomu zaujetí historickými aspekty, jaké o čtvrt století později charakterizují jeho *Kacířské eseje*. V jeho reflexi o společenské atmosféře se tehdy promítal motiv universalismu, prosvítající z Platonova myšlení, i motiv určité nostalgie vůči onomu sejetí duchovních momentů a společenského života, jaké vyzařuje ze Sokratovy postavy. Pozdější společenská realita "reálného socialismu" a naprostá institucionalisace filosofie ovšem nutně zničily jakékoliv očekávání v tomto směru.

Dodatek.

K Sivákovým myšlenkám o slovenské fenomenologické filosofii. Mezníkem ve vývoji slovenské fenomenologické filosofie je bezpochyby seminář o fenomenologii a hermeneutice, jež roku 1994 založil a řídí Jozef Sivák. Kolega Sivák na něm zevrubně informuje o rozličných zahraničních fenomenologických kongresech a přednáší velmi důkladné referáty. V uplynulých třech letech zde měl nesmírně pronikavé a suggestivní přednášky (i o hermeneutické problematice) docent Jozef Piaček. Vědecký aspirant Karul nás podnětně uvedl do problematiky Lévinasovy filosofie. Důležité myšlenky vyslovil na několika zasedáních semináře nestor slovenské filosofie prof. Juraj Cíger. Před svým odchodem do Trnavy působil v tomto semináři i autor suggestivních článků o fenomenologii v Literárním týždenníku Slavomír Gálik. Účastník semináře dr. Jozef Macko proniká do fenomenologické filosofie, vycházejí ze svého zájmu o Heideggerovu filosofii. Seminář je i interdisciplinární, podílejí se na něm i socioložky doc. Alijevová, jež poutavě a podnětně přednášela o filosofické problematice imaginace v současné sociologii, a dr. Kusá, jež vyprávěla o svém průzkumu, jak kulturní pracovníci, kteří byli v minulosti postiženi regresivním režimem, dnes vnímají svoje tehdejší osudy.

Vedoucí týmu J. Sivák s pedagogickým taktem vtahuje do týmové fenomenologické spolupráce i takové návštěvníky semináře, kteří nejsou fenomenology, respektive vůbec nejsou profesionálními filosofi, a podněcuje jejich první kroky aktivního osvojování si fenomenologických přístupů.

Ale když seminář z jara 1994 začínal, byly předpoklady, aby ještě více metodologicky přispěl tehdejším početným zájemcům z rozličných společenskovědných disciplín. (Vzpomeňme na pražské schůzky filosofů a filologů z třicátých let, kteří společně studovali Husserlova *Logická zkoumání*. Ke kolektivnímu studiu a dokonce i ke kolektivnímu překládání však byl roku 1994 stanoven Husserlův málo známý rozsáhlý text *Základní otázky fenomenologie*, v němž Husserl těsně před vydáním *Idejí*

⁸ Alphonse de Waelhens podotýká, že diskuse o marxistickém pojetí dějin byla do myšlení Merleau-Pontyho v určitém smyslu "předem vepsána". (A. de Waelhens: *Situation de Merleau-Ponty* ([8], 393).

k *čiré fenomenologii* nastiňuje možnost odlišné cesty přístupu k výstavbě fenomenologické filosofie, než jaký posléze zvolil *Idejemi k čiré fenomenologii*. Zatímco *Ideje k čiré fenomenologii* podněcují i začátečnickou filosofickou imaginaci, *Základní otázky fenomenologie* vycházejí z oné protikladnosti ideálních obsahů vůči empirické realitě, jaká vyznačuje matematické obsahy. Smysluplnost zde vystupuje ještě jako vnější rámec proudu prožívání. Jedním slovem, zvolený text k překládání a kolektivnímu studiu je vhodný pro znalce Husserla, kteří mají již za sebou léta studia Husserlových fundamentálních textů, kteří se zajímají už jen o genesi těchto textů.

Takto volba konkrétního textu, který máme studovat a překládat, omezila možnosti, jež seminář mohl mít pro filosofickou a metodologickou inspiraci svých účastníků. Petr Rezek výstižně kritizuje, jak "nadaní lidé se věnují fenomenologii způsobem, který připomíná obstarávání místenky do připraveného vlaku", získávají si vstupenky do oblasti, která již je zajistěna tím, oč je právě v zahraničí zájem; fenomenologii jako cestu nahrazuje "husserlovská filologie" ([9], 47).

Když Emil Utitz začal na počátku třicátých let v Praze organizovat filosofický kroužek fenomenologického a současně interdisciplinárního zaměření (jeho členy byli jak filosofové Landgrebe, Kozák, Patočka, tak i speciální vědec - estetik Mukařovský, lingvista Čyševský a v určité míře i jiní členové proslulého lingvistického kroužku) ([3], 590), nepídili se po dosud v té době neznámých Husserlových rukopisech,⁹ jichž zveřejnění by jim získalo reputaci husserlovských badatelů. Snažili se společným přemýšlením proniknout do Husserlových filosofických intuicí a podněcovat jejich tvořivé uplatnění speciálními vědci, jakými byli Jakobson, Mukařovský.

Při takto chápaném interdisciplinárním semináři o fenomenologických tématech je možná problematická i sama přednost "odborníků na Husserla", profesionálních filosofů vůči zájemcům o Husserla z jiných oborů. Husserl se snažil být "věčným začátečníkem", vždy znova a zcela od začátku pronikal k danosti jevů pro vědomí. Vždy, když vyčerpal postup své původní intuice, začal postupovat jiným, někdy i protichůdným směrem, než jakým postupoval dosud. Seznámil jsem se s Jozefem Sivákem začátkem osmdesátých let, když se Jozef vrátil z Paříže a já byl tehdy už přes deset let v "exilu" vůči profesionální vědecké práci, takže jsem teprve tehdy měl možnost číst Husserlovy rukopisy, vydané roku 1973. Kolega Sivák tehdy řekl o těchto rukopisech: "To je jiný Husserl, než kterého jsme znali!" Husserlovu "věčnému začátečnictví" odpovídá, aby Husserlův čtenář "dal do závorky" i svoje vlastní eventuální znalcovství Husserla v zájmu postižení tohoto nového v "novém (Husserlově) začátku".

Při četbě Sivákova textu se vynořuje jako jaksi samozřejmá představa, že vývoj filosofické práce se pohybuje od práce, jež ještě není ryze fenomenologická, k takovému zaměření práce, jež už je "ryze fenomenologické" ([1], 205). Ač to Sivák píše

⁹ Husserlovy rukopisy vyšly teprve r. 1973 (Husserliana XIII-XVI).

v souvislosti s jednotlivým filosofem, totiž se mnou,¹⁰ je užitečné na obecné rovině podtrhnout, že právě křížení rozličné a protichůdné optiky bývá ve vývoji filosofie plodné.

Jan Patočka vyprávěl, že Eugen Fink začátkem třicátých let uměl mistrovsky kritizovat Husserla z hlediska Heideggera a i naopak Heideggera z hlediska Husserla ([3], 589). Sívákův učitel Paul Ricouer píše ve svých filosofických analýzách systémových vztahů mezi husserlovským a heideggerovským proudem fenomenologie, že je pozitivní, existují-li "výpůjčky" jedné systémové optiky uvnitř druhé systémové optiky ([10], 39). Oba proudy jsou na sebe odkázány. Je to teprve optika jednoho z obou proudů, jež je s to rozpoznat kruhovou strukturu druhého proudu, do níž je tento druhý proud zaklet a jež se stane viditelnou teprve za pomoci optiky druhého proudu ([11], 1).

¹⁰ Ale ani pokud jde o mě, nelze s naprostou jednoznačností uvádět, že by šlo o výlučně pozitivní vývoj od marxismu k fenomenologii. Kupř. text mé disertace k doktorátu filosofie z let 1948-1949 (O Descartově pochybování) problematizoval Descartův přístup k bezpředpokladovosti. Šlo zde o fenomenologickou argumentaci podobnou té, jakou později ve svých myšlenkách o Descartovi v roce 1962 uplatnil Heidegger (*Die Frage nach dem Ding*. Tübingen 1962). Posun od této problematiky k filosofické problematice Marxova *Kapitálu*, jak se projevil v mé kandidátské práci o dialektice "kapitálu" v roce 1957, nelze - ač byl vynucen monopolizací marxistické filosofie na provinciálních vysokých školách, na jakých jsem byl nucen se žít - označit za něco v každém ohledu regresivního v mém filosofickém vývoji. Pokusil jsem se v kandidátské práci aspoň trochu pootevřít železný kruh, jímž fantom "přírodně historických zákonů" svíral živý puls dialektického zprostředkování. Bohužel jsem však stále ještě dostatečně nenahlížel, že toto dialektické pulsování vyjadřují Kantovy, Heideggerovy a Sartrovy antinomie pronikavěji, než Hegelovo a Marxovo pojetí pozitivní dialektiky.

LITERATURA

- [1] Súčasné podoby filozofie a filozofovania na Slovensku. Zborník príspevkov z I. kongresu slovenskej filozofie (10.-11. november 1995). Bratislava, INFOPRESS 1996.
- [2] HUSSERL, E.: Briefwechsel. IV.sv. ("Die Freiburger Schüler"). Dordrecht, Kluwer Academic Publishers 1994.
- [3] ZUMR, J.: S Janem Patočkou o filozofii a filosofoch. In: Filosofický časopis 1967/5, s.
- [4] MERLEAU-PONTY, M.: Chvála filozofie. (Inaugurační přednáška textů Merleau-Pontyho, Claua Léviho-Strausse, Rolanda Barthesa). Bratislava, Archa 1994.
- [5] ČERNÝ, V.: Paměti 1945-1972. Praha, Atlanta 1992.
- [6] HUSSERL, E.: Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologische Philosophie, I., § 78.
- [7] MERLEAU-PONTY, M.: Sens et non-sens. Paříž, Nagel 1948.
- [8] Les Temps Modernes, 1961, 184-5.
- [9] REZEK, J.: Jan Patočka a věc fenomenologie. Praha, Oikúmené 1993.
- [10] RICOEUR, P.: Zeit und Erzählung, 3. sv. ("Die erzählte Zeit"), 1991.
- [11] CIBULKA, J.: Die Zirkelstruktur und der Zeitaspekt der Erfahrung. Text pro fenomenologické sympozium v Itálii (r. 1996).

Autor je externým riešiteľom grantového projektu č. 2/1191/96 vo Filozofickom ústave SAV.

PhDr. Josef Cibulka, CSc.
Filozofický ústav SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR